

Kortversion

av

Handikapprörelsens alternativrapport

om

**FNs internationella konvention om
ekonomiska, sociala och
kulturella rättigheter**

QuarkTitec och en
PDF-fäskapningsverktyg
skapa för skärm och tryck.

HANDIKAPPFÖRBUNDENS SAMARBETSORGAN
- 43 handikappförbund i samverkan –

”Kortversion” av handikapprörelsens alternativrapport till FNs kommitté för ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter

Handikapprörelsen har gjort en alternativrapport till FN

Den svenska handikapprörelsen har tagit fram en alternativ rapport till vår regerings officiella rapport om hur Sverige lever upp till FNs Internationella Konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter.

FN-konventionen består av ett antal artiklar som var och en beskriver mänskliga rättigheter inom området i fråga. I alternativrapporten går vi igenom artikel för artikel och:

- beskriver hur situationen är för människor med funktionsnedsättningar i Sverige i förhållande till rättigheterna i respektive artikel,
- slår fast vad handikapprörelsen anser om situationen,
- sammanfattar handikapprörelsens åsikter i rekommendationer om vilka åtgärder den svenska staten behöver vidta för att säkerställa de mänskliga rättigheterna för människor med funktionsnedsättning i Sverige.

57 handikapporganisationer står bakom alternativrapporten som skickats till FNs övervakningskommitté i Genève.

Det här materialet är en ”kortversion” av alternativrapporten

Alternativrapporten är lång och innehåller en mängd fakta och underlag. Därför har vi gjort den här ”kortversionen” som bara innehåller handikapprörelsens synpunkter på hur de mänskliga rättigheterna fungerar och vilka åtgärder som behövs. Eftersom så många handikapporganisationer står bakom rapporten törs vi med fog säga att den innehåller den samlade handikapprörelsens åsikter inom en mängd områden som är viktiga för alla människor med funktionsnedsättning, som t ex arbete, hälsa, stöd till familjer, utbildning, kultur osv.

Underlag för intressepolitiskt arbete – nationellt, i regioner, landsting och kommuner

Många av förslagen till åtgärder ligger inom kommunernas eller landstingens ansvarsområden, andra på statlig nivå. Det här material, ”kortversionen” av alternativrapporten, kan därför användas i det handikappolitiska arbetet på alla samhällsnivåer.

Kurser / seminarier om hur man använder materialet

Samarbetsorganets projekt om mänskliga rättigheter kommer gärna ut och håller kurser / seminarier, om mänskliga rättigheter och hur alla synpunkter från alternativrapporten och ”kortversionen” kan användas i praktiken.

HANDIKAPPFÖRBUNDENS SAMARBETSORGAN, maj 2007

Innehåll

Sammanfattning av alternativrapporten

Artikel 2 – om diskriminering

Artikel 3 – om jämställdhet

Artikel 6 – om arbete

Artikel 7 – om förhållanden på arbetsplatsen

Artikel 8 – om att bilda och ansluta sig till fackföreningar

Artikel 9 – om socialförsäkringar

Artikel 10 – om stöd till familjer

Artikel 11 – om levnadsstandard

Artikel 12 – om hälsa

Artikel 13 – om utbildning

Artikel 15 – om kultur och vetenskap

Sammanfattning av rekommendationerna

Sammanfattning av alternativrapporten

Det är långt till delaktighet och jämlikhet för människor med funktionsnedsättning

Människor med funktionsnedsättning diskrimineras i relation till samtliga artiklar i konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, dock med undantag för artikel 8.

Det stöd människor med funktionsnedsättning kan få beror ofta på var i landet man bor. Av rapporten framgår att när det gäller områdena hälsa, sjukvård, habilitering, rehabilitering stöd och service har Sverige bra lagar, men, de fungerar inte i praktiken. Människor med funktionsnedsättning får inte den medicinska vård, den habilitering och rehabilitering eller det stöd och den service som vi har lagstadgad rätt till.

Det saknas kunskaper

Det finns ett stort behov av mer kunskap och medvetenhet hos t.ex. arbetsförmedlare, studievägledare, lärare, rektorer, journalister samt bland de personer som handlägger stöd och service till människor med funktionsnedsättning. En stor anledning till att människor stängs ute från arbetsmarknaden är negativa attityder från allmänheten och arbetsgivare i synnerhet.

Media speglar negativa attityder

Medias spegling av människor med funktionsnedsättning förstärker stereotyper och fördomar. I den ytterst lilla omfattning människor med funktionsnedsättning överhuvud framträder i massmedia framställs vi ofta som offer eller som hjältar. Det är vanligt att människor med funktionsnedsättning inte ens får uttala sig själva. Någon annan talar istället för den enskilde individen. Media för ofta även ut en förenklad bild av att människor med psykisk sjukdom eller funktionsnedsättning orsakar brott och våld sedan de "skrevs ut från slutenvården". Detta trots att det är vetenskapligt bevisat att psykiskt sjuka inte har mätbart större vålds- och brottsfrekvens än andra.

Det brister i tillgängligheten

Bristande tillgänglighet till såväl fysisk miljö, information som kommunikation är ett stort hinder för full delaktighet för människor med funktionsnedsättning i relation till samtliga rättigheter i konventionen. År 2000 antogs en nationell plan för handikappolitiken i Sverige åren 2000 till 2010. År 2006 kan dessvärre konstateras att arbetet med handlingsplanen går mycket långsamt.

Kvinnor är särskilt utsatta

Situationen för kvinnor med funktionsnedsättning är mer eftersatt i så gott som samtliga artiklar. Kvinnor ges till exempel inte aktiva insatser som leder till arbete i samma utsträckning som män. Detta gör även att kvinnor har lägre inkomster vilket ofta är en orsak till att kvinnor i större utsträckning upplever att de har sämre hälsa. Andra orsaker till ohälsa bland såväl män som kvinnor är upplevelsen av diskriminering.

Utbildningsmöjligheterna är sämre

Utbildning har ofta en avgörande betydelse för att människor skall kunna bli delaktiga på alla samhällsområden, få ett arbete och få kunskap om sina rättigheter. Trots att Sverige har skolplikt har Sverige inte en skola för alla. Många elever med funktionsnedsättning ges inte tillräcklig möjlighet att slutföra sina studier med godkända betyg på grundskole- eller gymnasienivå. De dåliga erfarenheterna och bristen på stöd i skolan samt bristande tillgänglighet leder till att elever får svårt att slutföra sina studier eller att bedriva högre studier.

Sveriges regering kan således, trots en stark politisk vilja inte ge människor förutsättningar att bli delaktiga på lika villkor.

Paradigmskiftet som slogs fast i den nationella handlingsplanen ser ut att bli ytterligare ett politiskt mål som inte kommer att verkställas. Det visar den svenska handikapprörelsens båda alternativrapporter. Den goda politiska viljan tränger således inte ner i de vardagliga levnadsvillkoren för personer med funktionsnedsättning.

Artikel 2 – om diskriminering

Trots att förbud mot diskriminering p g a funktionsnedsättning finns i både grundlag och diskrimineringslagar är diskriminering p g a funktionsnedsättning vanligt förekommande i Sverige. Varannan person med funktionsnedsättning upplever att hon / han blir diskriminerad. Kvinnor med funktionsnedsättning känner sig i högre grad diskriminerade än män. Yngre människor upplever sig mer diskriminerade än äldre.

För att människor med funktionsnedsättning skall lika möjlighet som andra att nyttja sina ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter är det av yttersta vikt att regeringen vidtar nödvändiga åtgärder för att bekämpa alla former av diskriminering av flickor, pojkar, kvinnor och män med funktionsnedsättning.

När det gäller *diskrimineringslagar i Sverige* anser Handikappförbundens samarbetsorgan att:

- Diskrimineringsgrunden funktionsnedsättning måste gälla i samtliga paragrafer och ge samma skydd som övriga diskrimineringsgrunder i "Lagen om förbud mot diskriminering"
- Bristande tillgänglighet måste omfattas av diskrimineringslagarna.

När det gäller *antidiskrimineringsklausuler i den offentliga upphandlingen* anser Handikappförbundens samarbetsorgan att:

- Regeringen måste ta större ansvar för att antidiskrimineringsklausuler används i den offentliga upphandlingen. Offentliga medel ska inte gå till verksamheter där mänskliga rättigheter kränks. Regeringen bör utreda möjligheten att förknippa statliga stöd med krav på icke-diskriminering eller aktiv åtgärder för mångfald.

Handikappförbundens samarbetsorgan rekommenderar den svenska staten att:

- Förstärka diskrimineringslagarna så att flickor, pojkar, kvinnor och män med funktionsnedsättning får nödvändigt skydd mot diskriminering. All form av diskriminering måste förbjudas i Sverige. (Se vidare handikappförbundens samarbetsorgans remissvar på diskriminerings kommitténs betänkande.)

Artikel 3 - om jämställdhet

Det finns skillnader mellan hur män och kvinnor med funktionsnedsättning behandlas inom samtliga rättigheter i konventionen om de ekonomiska, sociala och kulturella rättigheterna. Det handlar till exempel om att:

- kvinnor har betydligt lägre inkomst av tjänst (artikel 6)
- färre kvinnor än män får det stöd de behöver för att få sunda och trygga arbetsförhållanden (artikel 7),
- socialförsäkringsbestämmelserna som gäller ekonomiska ersättningar vid sjukdom och funktionsnedsättning har olika effekt för kvinnor och män och att arbetsskadeförsäkringen bättre täcker skador som drabbar män (artikel 9),
- fler män än kvinnor får insatser enligt LSS och fler kvinnor får insatser enligt SoL (artikel 10),
- det är fler kvinnor som använder hjälpmedel, men de betalar oftare för dem än männen gör (artikel 11),
- män får en större andel av rehabiliteringsresurserna, mer assistansersättning och har lättare att få handikappersättning än kvinnor med funktionsnedsättning (artikel 12),
- det är vanligare att unga män med funktionsnedsättning (16-24 år) studerar än att unga kvinnor gör det (artikel 13),

När det gäller *jämställdhet* rekommenderar Handikappförbundens samarbetsorgan den svenska staten att:

- Arbeta för att könsperspektivet ska genomsyra utredningar, planering, genomförande, utvärdering och revidering av alla samhällsinsatser på alla samhällsnivåer samt vid forskning.
- Tillsätta en utredning som grundligt undersöker och dokumenterar i vilken mån kvinnor och flickor med funktionsnedsättning diskrimineras i förhållande till män och pojkar med funktionsnedsättning samt i förhållande till flickor, pojkar, kvinnor och män utan funktionsnedsättning. Sådan kartläggning måste göras på samtliga områden som täcks av denna konvention. Resultatet av utredningen ska sedan ligga till grund för förverkligandet av konventionens rättigheter.

Artikel 6 – om arbete

Trots omfattande lagar i Sverige så utestängs många personer med funktionsnedsättning från arbetslivet. En stor del av arbetsmarknaden ser inte människor med funktionsnedsättning som en naturlig del av arbetskraften. Det måste skapas förutsättningar att ta tillvara alla människors resurser och se till varje individs möjligheter. Betydande resurser måste sättas in på åtgärder som leder till arbete. Det stora tillskottet av arbetstillfällen för människor med funktionsnedsättning måste ske på den öppna arbetsmarknaden.

När det gäller *arbete och sysselsättning* anser Handikappförbundens samarbetsorgan att:

- Regeringen måste tillförsäkra personer med funktionsnedsättning möjligheter till arbete, sysselsättning och försörjning på lika villkor oavsett kön och etnicitet.

När det gäller *arbetslösa ungdomar* anser Handikappförbundens samarbetsorgan att:

- Regeringen måste utarbeta effektivare konkreta åtgärder som leder till arbete för ungdomar med funktionsnedsättning.

När det gäller *negativa attityder och bemötande* anser Handikappförbundens samarbetsorgan att:

- Det behövs kreativa och positiva åtgärder i syfte att få bort negativa attityder och fördomar mot människor med funktionsnedsättning. Detta är en förutsättning för att politiska reformer och arbetsmarknadspolitiska insatser ska kunna få avsedd verkan.
- Det är av yttersta vikt att arbetsmarknadens parter får kunskap om vad olika funktionsnedsättningar kan innebära i olika arbetssituationer.
- Arbetsmarknadens parter måste få information om de stöd som finns för att underlätta anställning av människor med funktionsnedsättning.
- Handikappförbundens samarbetsorgan stöder Lönebidragsutredningens förslag om särskilda satsningar, däribland förslaget om att bereda personer med nedsatt arbetsförmåga praktikplatser hos offentliga arbetsgivare.
- Staten måste se över sitt public serviceavtal med Sveriges Television för att garantera en spegling av personer med funktionsnedsättning som inte förstärker stereotyper som försvårar för människor med funktionsnedsättning att få arbete. Förebilder för ett organiserat mångfaldsarbete inom public servicemedia finns på den internationella arenan.

- Satsningar på folkbildning måste göras kring villkoren för hur personer med funktionsnedsättning kan få arbete, på liknande sätt som satsningar gjorts på att höja medvetandet om jämställdhet och etnicitet.

När det gäller *vägledning och arbetsförmedling* anser Handikappförbundens samarbetsorgan att:

- Ett omfattande program för kompetenshöjning för studievägledare och arbetsförmedlare måste genomföras. Programmet bör i första hand vara inriktat på en höjning av medvetandet kring förutsättningar för personer med funktionsnedsättning, snarare än en kunskap kring olika diagnoser.

När det gäller *arbetsmarknadspolitiska åtgärder* anser Handikappförbundens samarbetsorgan att:

- De arbetsmarknadspolitiska programmen för personer med nedsatt arbetsförmåga måste reformeras. Dagens program är, i relation till kostnadsstorleken, ineffektiva. De arbetsmarknadspolitiska insatserna för personer med funktionsnedsättning upprätthåller en förlegad syn, fångar upp för liten del av målgruppen samt leder i alldeles för låg utsträckning till osubventionerade arbeten.
- De olika stödformerna måste ha en bättre samverkan, en tydligare strävan att förstärka den enskilda individens konkurrenskraft och i betydligt större utsträckning leda till arbete på den reguljära arbetsmarknaden. Denna förändring måste även kunna ske utan att äventyra den enskildes trygghet och möjlighet till uppehälle. Kvinnor och män med funktionsnedsättning skall ges lika möjligheter till stödinsatser.
- De åtgärder som föreslagits i regeringens budgetproposition för 2006 är för begränsade för att utredningarnas intentioner ska kunna förverkligas.
- Lönebidragstaket måste hållas på en nivå som motsvarar den generella löneökningen. Bidraget måste höjas och löpande justeras för att följa den fortsatta löneutvecklingen.
- Samhall har en viktig funktion men det stora tillskottet av arbetstillfällen för människor med funktionsnedsättning måste ske på den öppna arbetsmarknaden. Ett viktigt syfte med Samhalls verksamhet är att förbereda personer med nedsatt arbetsförmåga för arbete på den reguljära arbetsmarknaden. Handikappförbundens samarbetsorgan anser att dessa övergångar skett i en allt för liten omfattning.
- Samhalls monopol måste avskaffas. Det måste skapas förutsättningar för andra aktörer att, på lika villkor, åta sig uppdraget arbetsrehabilitering för personer med nedsatt arbetsförmåga.

När det gäller *försäkringskassans insatser och yrkesrehabilitering* anser Handikappförbundens samarbetsorgan att:

Det är ett samhällsekonomiskt misslyckande att en tiondel av arbetskraften får sin försörjning genom sjukbidrag. Handikappförbundens samarbetsorgan stöder

Samhall- och Lönebidragsutredningens förslag om ett effektivare system för att matcha rätt insats till den enskildes behov. Insatserna måste grundas på en ordentlig utredning av den enskilde individens behov.

- Insatserna måste i större utsträckning vara aktiva och aktiverande, mot dagens passiva och passiviserande. Incitamenten för såväl den enskilde som den handläggande myndigheten måste tydligare inriktas mot arbete och rehabilitering.
- Alla tjänar på att rehabilitering av hög kvalitet sätts in på ett tidigt stadium. Men det är inte enbart yrkes- eller arbetsinriktad rehabilitering som är viktig. Eftersom sjukskrivning skall ske på medicinska grunder vill Handikappförbundens samarbetsorgan understryka att den medicinska rehabiliteringen måste komma först, innan man kan börja med arbetsinriktad rehabilitering.
- Kvinnor och män med funktionsnedsättning skall ha lika möjligheter till rehabiliteringsinsatser.
- Det ska finnas en offentlig samordnare för habilitering, rehabilitering och yrkesrehabilitering.

När det gäller *staten som arbetsgivare* anser Handikappförbundens samarbetsorgan att:

- Statsförvaltningen måste ta fasta på det handikappolitiska målet om mångfald även i rollen som arbetsgivare. Det innebär till exempel att se över rekryteringsrutiner.

När det gäller arbete rekommenderar Handikappförbundens samarbetsorgan den svenska staten att:

- Uppdra åt statsförvaltningen att ta fasta på det handikappolitiska målet om mångfald även i rollen som arbetsgivare.
- Ta fram konkreta förslag till åtgärder som leder till arbete för ungdomar med funktionsnedsättning.
 - Bekämpa negativa attityder om arbetstagare med funktionsnedsättning bland arbetsmarknadens parter, inom rättsväsendet och i samhället i övrigt genom att vidta informationsinsatser som kan öka kunskapen om de stödinsatser samhället kan erbjuda arbetsgivare som anställer människor med funktionsnedsättning.
 - Tillförsäkra att det skapas förutsättningar som gör att personer med funktionsnedsättning kan få praktikplatser, både inom offentlig och privat sektor.
- Tillförsäkra att lönebidragstaket hålls på en nivå som motsvarar den generella löneökningen. Bidraget måste höjas och löpande justeras för att följa den fortsatta löneutvecklingen.
- Avskaffa Samhalls monopol och istället förverkliga den modell som föreslås i utredningen "Inte bara Samhall".

Artikel 7 – om förhållanden på arbetsplatsen

Många människor med funktionsnedsättning utestängs från arbete eller kan inte arbeta på den reguljära arbetsmarknaden under trygga och sunda arbetsförhållanden. Endast hälften av dem som behöver särskild lokalanpassning får det och endast drygt 60 procent av dem som behöver anpassade arbetsuppgifter och anpassat arbetstempo får sina behov tillgodosedda.

När det gäller *lika lön för lika arbete* anser Handikappförbundens samarbetsorgan att:

- Människor med funktionsnedsättning skall ha avtalsenliga löner. Principen om lika lön för lika arbete skall gälla oavsett lönebidragets storlek och oberoende av kön.

När det gäller *anpassade arbetsförhållanden* anser Handikappförbundens samarbetsorgan att:

- Lagarna gällande arbetsmiljön på arbetsplatsen brister. Enskilda arbetstagare måste få större möjlighet att få de anpassningar de behöver.

När det gäller *ansvarsfördelningen* anser Handikappförbundens samarbetsorgan att:

- Ansvarsfördelning mellan försäkringskassan och arbetsförmedlingen måste bli tydligare när det gäller arbetsplatsanpassningar.

När det gäller *sunda och trygga arbetsförhållanden* rekommenderar Handikappförbundens samarbetsorgan den svenska staten att:

- Förstärka rådande lagar som rör arbetsmiljön och tillförsäkra att arbetstagare får de anpassningar de behöver .

Artikel 9 – om socialförsäkringar

Socialförsäkringssystemet i Sverige ger fortfarande ännu inte människor med funktionsnedsättning och deras familjer tillräckligt skydd. Fakta visar att många har en svår ekonomisk situation

När det gäller *sjukpenning* anser Handikappförbundens samarbetsorgan att:

- Försäkringskassans försäkringsläkare måste arbeta på ett annat sätt för att de personer som är i behov av och som också har rätt till stöd inom socialförsäkringen ska kunna få det stöd de behöver. Försäkringsläkarna måste bland annat i ökad utsträckning kontakta behandlande läkare. Hälso- och sjukvården måste även bli bättre på försäkringsmedicin så de kan skriva de intyg Försäkringskassan efterfrågar.
- Det måste till en lagändring så att försäkringsläkare kan ställas till svars ifall de gör felaktiga bedömningar.
- Eftersom Försäkringskassans resurser inte är obegränsade bör det prioriterade bevakningsområdet för Försäkringskassornas tjänstemän, när det gäller sjukpenning, vara att sköta rehabiliteringsansvaret och hålla kontinuerlig kontakt med personer som är långtidssjukskrivna.
- Socialförsäkringssystemet och arbetsmarknaden måste samverka så att personer med nedsatt arbetsförmåga får erforderligt stöd och inte faller mellan samhällets skyddssystem.
- Socialförsäkringssystemet och arbetsmarknadens parter måste enas kring en gemensam definition av begreppet arbetsförmåga.
- I fall person som har sjukpenning inte fått nödvändig vård inom tidsfristen för sjukpenningens övergång till sjukersättning måste sjukpenningen förlängas till kunden fått erforderlig behandling.

När det gäller *aktivitets- och sjukersättning* anser Handikappförbundens samarbetsorgan att:

- Man bör kunna få vilande ersättning även för studier. Handikappförbundens samarbetsorgan anser att det är lika viktigt att få möjlighet att studera som att få prova på ett arbete.

När det gäller *handikappersättning* anser Handikappförbundens samarbetsorgan att:

- Det behövs en ny lägsta och en ny högsta nivå för handikappersättningen. Storleken på nivån behöver utredas närmare, men den måste på ett helt annat sätt än idag ge kompensation för de faktiska merkostnaderna. •Försäkringskassornas handläggare måste ha mer kunskap om olika handikappgruppers situation och

merkostnader. Detta gäller i synnerhet för handikappgrupper med dolda funktionsnedsättningar.

När det gäller *situationen för äldre personer med funktionsnedsättning* anser Handikappförbundens samarbetsorgan att:

- 65-års gränserna för de olika socialförsäkringarna måste ses över och det är den enskilda kvinnans/mannens behov som ska vara avgörande inte åldern.

När det gäller *ekonomiskt stöd till familjer* anser Handikappförbundens samarbetsorgan att:

- Den tillfälliga föräldrapenningen fungerar väl men en kombinerande ersättningsmodell måste tillskapas för de familjer vilkas barn behöver bo kvar hemma längre än tills de fyllt 23 år.

- Vårdbidraget bör inte räknas som inkomst vid beräkning av studiemedel.

- Vårdbidraget bör delas ifall barnen bor växelvis.

När det gäller *socialförsäkringssystemet* rekommenderar Handikappförbundens samarbetsorgan den svenska staten att:

- Säkerställa att socialförsäkringssystemet fungerar för flickor, pojkar, kvinnor och män med funktionsnedsättning.

- Utveckla samarbetet med handikapprörelsen i alla frågor som rör landets socialförsäkringssystem.

Artikel 10 – om stöd till familjer

Enskilda individer och familjer som har en familjemedlem med funktionsnedsättning får inte tillräckligt stöd och skydd från samhället. Lagarnas intentioner är bra och ger familjerna rätt till stödinsatser. Men i praktiken finns det brister i systemet när det gäller handläggning, bedömning och verkställande av de olika insatserna.

När det gäller *stöd till familjer* anser Handikappförbundens samarbetsorgan att:

- Lagarnas intentioner är bra. Stödinsatserna tillgodoser många av de behov människor med funktionsnedsättning har för att kunna bli delaktiga i samhället på lika villkor.
- Kommuner och landsting måste upprätta särskilda avtal om samverkan så att insatser kan garanteras och kvalitetssäkras i de fall flera huvudmän är aktörer.
- Socialtjänstens personal måste ha adekvat grundutbildning och kunskaper om funktionsnedsättningar, kompetens om flickor och pojkars utveckling och behov och bemötandefrågor.
- Information om möjligheterna till stödinsatser måste alltid baseras på lagstiftningens intentioner, och inte på befintliga lokala resurser.
- Handläggningar av ärenden måste alltid göras utifrån individuella behov och planeras utifrån ett långsiktigt perspektiv och vara likvärdiga över landet.
- Flickor, pojkar, kvinnor och män som är i behov av stödinsatser måste kunna få en individuell plan upprättad. Detta oavsett om stödet ges enligt LSS eller SoL.
- För att säkra verksamheternas kvalitet såväl för de professionella som för brukarna måste kommunerna utveckla samarbetet med brukarorganisationerna.
- Kommunernas oförmåga att verkställa gynnande beslut i allra högsta grad strider mot de handikappolitiska målen om full delaktighet i samhällslivet för alla människor. För att personer med funktionsnedsättning ska kunna ha en chans till likabehandling krävs att lagarna följs och att myndigheterna rättar sig efter domstolarnas beslut.
- Ej verkställda beslut enligt såväl SoL som LSS måste omfattas av bestämmelserna om sanktionsavgifter.
- Det behövs riktlinjer för både handläggningstid och skälig tid för verkställande av beslut.

När det gäller *våld mot barn med funktionsnedsättning* anser Handikappförbundens samarbetsorgan att:

- Bemötandet av barn med funktionsnedsättning måste förbättras. Hela förhållnings- och rättsprocessen måste utformas så den tillmötesgår barns behov. Samtliga parter som kommer i kontakt med barn som misstänks ha blivit utsatta för övergrepp måste ha kunskap om barnens möjligheter till kommunikation. I syfte att tydligare kunna finna

bevisning för att övergrepp har skett måste olika parter som kommer i kontakt med barnen också ha nödvändig kunskap om vilka konsekvenser övergrepp kan få för barn med olika funktionsnedsättningar.

När det gäller *våld mot vuxna med funktionsnedsättning* anser Handikappförbundens samarbetsorgan att:

- Personal inom socialtjänst, vård och omsorg, habilitering och andra berörda organ måste få utbildning i att identifiera och hantera övergrepp mot barn och vuxna med funktionsnedsättning.
- Särskild uppmärksamhet måste ägnas åt kvinnors situation, eftersom kvinnor med funktionsnedsättning är mer utsatta för övergrepp än män. Man bör ha rutiner och strategier inom socialtjänst, vård- och omsorg, habilitering och andra berörda organ för att kunna uppmärksamma och hantera fall av övergrepp mot kvinnor.
- I fall en person är beroende av hjälp och det är hjälparen som är misstänkt måste det finnas beredskap för byte av hjälpare.
- Kommunala kvinno- och mansjourer måste göras tillgängliga. Det gäller såväl information om jourerna, kommunikation med jourerna som den fysiska miljön vid jourerna. Kommunerna måste ställa krav på samt ge ekonomiskt stöd till ideellt drivna jourer så att även dessa blir tillgängliga.
- Det måste finnas speciella alternativ till nuvarande jourer d v s . jourer som kan ta emot personer med särskilda behov däribland utvecklingsstörning, hjärnskador, neuropsykiatriska och psykiska funktionsnedsättningar.
- Bemötandet av människor med funktionsnedsättning måste förbättras i rättsliga sammanhang. Berörd personal måste ta reda på i vilken mån personer med funktionsnedsättning behöver särskilt stöd och/eller anpassning före och under rättsprocessen. Vid behov måste det gå att få särskilt stöd, tillgänglig information och kommunikation i samband med polisförhör, utredningar och rättegångar.
- Informations- och utbildningstillfällen för berörd personal. Utbildningarna bör funktionsnedsättning kan ha och hur dessa behov rent praktiskt ska behandlas under den rättsliga processen.
- För mer information om utsattheten för våld och övergrepp, stödinsatser samt bemötande inom den rättsliga processen hänvisas till den svenska handikapprörelsens alternativa rapport om de medborgerliga och politiska rättigheterna. Artiklarna 6, 7, 8 och 14.

När det gäller stöd till familjen rekommenderar Handikappförbundens samarbetsorgan den svenska staten att:

- Tillskapa regelverk som säkrar samverkan och innehåll för insatser där kommun och landsting samtidigt är huvudmän.
- Säkerställa att "Socialtjänstlagen" och "Lagen om stöd och service för vissa funktionshindrade" efterlevs genom att:
 - verka för att ett heltäckande system med kraftfulla sanktioner tas fram för alla fall när fastställda beslut inte följs,
 - verka för att nationella riktlinjer för skälig handläggningstid och skälig tid för verkställighet tas fram.
- Se till att våld och övergrepp mot barn, ungdomar och vuxna med funktionsnedsättning kan identifieras samt att nödvändigt stöd kan erhållas. Frågan måste särskilt uppmärksammas i nationella utbildningar för personalgrupper inom vård och omsorg, skola, polis- och rättsväsende.
- Tillförsäkra att socialtjänsten och hälso- och sjukvården utarbetar strategier och metoder för att stödja flickor, pojkar, kvinnor och män med funktionsnedsättningar

Artikel 11 – om levnadsförhållanden

Människor med funktionsnedsättning har sämre levnadsstandard än befolkningen i övrigt. Det bidrar – bland annat – till att det blir svårare att delta i samhällslivet.

När det gäller *levnadsstandard* anser Handikappförbundens samarbetsorgan att:

- Levnadsstandarden för människor med funktionsnedsättning måste höjas i nivå med övriga medborgare. I dagsläget har människor med funktionsnedsättning, i synnerhet kvinnor generellt sätt både lägre inkomster och större kostnader.
- I första hand ska personer med funktionsnedsättning ses som en resurs i samhället och få tillgång till arbete. (se vidare Handikappförbundens samarbetsorgan rekommenderar under artikel 6).
- För de som har nedsatt arbetsförmåga eller som tvingas stå utanför arbetsmarknaden ska samhället ge kompensation. Ersättningsnivåerna i socialförsäkringen måste vara sådana att det är möjligt att leva ett värdigt liv.

När det gäller *mat* anser Handikappförbundens samarbetsorgan att:

- Rekommendationerna i Astma- och Allergiförbundets förslag till nationell handlingsplan måste genomföras. Här listas bland annat att:
 - alla livsmedel måste förses med fullständiga ingrediensförteckningar,
 - specialkost ska jämföras med behandling och läkemedel.

När det gäller *boende* anser Handikappförbundens samarbetsorgan att:

- Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade och Socialtjänstlagens intentioner är bra. Det finns dock stora brister i handläggning, bedömning och verkställande av stödinsatserna - teori och praktik stämmer inte överens.
- Särskilda stödinsatser måste vidtagas för de grupper av människor med funktionsnedsättning som är eller löper risk att bli hemlösa. Till exempel måste elöverkänsliga få ekonomiskt stöd för elsanering av bostäder.
- Det behöver tillskapas lågstrålande områden som en tillfällig lösning vid akut evakuering och rehabilitering av elöverkänsliga.
- I de stödinsatser som utformas enligt LSS måste hänsyn tagas till att kvinnor och män kan ha olika behov och önskemål när det gäller boendeformer, arbete och fritid.
- Kommunernas oförmåga att verkställa gynnande beslut strider i allra högsta grad mot de handikappolitiska målen om full delaktighet i samhällslivet för alla människor oavsett funktionsnedsättning. Stöd enligt SoL och LSS är ofta en förutsättning för att personer med funktionsnedsättning ska kunna delta i

samhällslivet och bidra till sin egen försörjning. Lagarna ska följas och myndigheterna måste rätta sig efter domstolarnas beslut.

- Även ej verkställda beslut enligt LSS behöver omfattas av bestämmelserna om sanktionsavgifter.
- Riktlinjer för såväl handläggningstid som skälig tid för verkställande av beslut måste tas fram.
- Den nationella handlingsplan för att klara kompetensförsörjningen inom kommunernas vård och omsorg om äldre och funktionshindrade, Investera nu måste följas.
- Tillgänglighet, miljö och service i lokala bostadsområden måste förbättras så att personer med funktionsnedsättning kan bo kvar. Även en bättre utbyggd hemtjänst/hemsjukvård och förstärkt samarbete med hälso- och sjukvården om bland annat rehabiliteringsinsatser kan minska behovet av särskilda boenden och bostäder med särskild service.
- Alternativa boendeformer för personer i behov av särskilt boende måste utvecklas.
- Kommunerna måste följa befintliga lagar på byggnadsområdet.

När det gäller *hjälpmedel* anser Handikappförbundens samarbetsorgan att:

- Alla personer med funktionsnedsättning måste få tillgång till de hjälpmedel de behöver för att få vardagen att fungera. Avgörande för brukarnas möjlighet att få hjälpmedel måste vara deras behov och inte vars och ens personliga ekonomi. Något annat skulle strida mot målen för den nationella handikappolitiken och mot FN:s standardregler som den nationella handlingsplanen bygger på.
- Ytterligare en utredning behöver göras som tar ett större grepp kring hjälpmedelsfrågorna. Utredningen kan ha till uppdrag:
 - att ta fram en definition om vad ett hjälpmedel är,
 - att föreslå hur man kan utforma ett lagligt stöd för rätt till hjälpmedel,
 - att komma med förslag kring samordning av huvudmannaskapet,
 - att lösa frågor kring äganderätt och försäkringar.
- Barn (och vuxna) måste få rätt till hjälpmedel för lek och fritid. Barn ska inte betala avgifter för utprovning av hjälpmedel.

När det gäller levnadsförhållanden rekommenderar Handikappförbundens samarbetsorgan den svenska staten att:

- Förstärka enskildas möjlighet att få sin lagstadgade rätt till assistans och boende genom att föra in sanktionsbestämmelser i "Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade" som gäller fall då kommuner inte verkställer redan fattade beslut.
- Utarbeta riktlinjer för såväl handläggningstid som skälig tid för verkställande av beslut av "Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade" och "Socialtjänstlagen" så att sanktionsreglerna kan bli enhetliga.
- Utarbeta riktlinjer för att öka tillgänglighet, miljö och service i lokala bostadsområden så att personer med funktionsnedsättning kan bo kvar i sina bostäder.
- Se över och förbättra hjälpmedelsförsörjningen i hela landet.

Artikel 12 – om hälsa

Idag finns det stora skillnader på tillgång till omsorg, vård och vårdkvalitet i olika delar av landet. I regel är det omedelbara akuta omhändertagandet gott, men sedan brister det i den efterföljande rehabiliteringen. Rehabilitering, stöd, service och hjälpmedel är alla förutsättningar för att människor med funktionsnedsättning skall kunna bli delaktiga i samhället och bidra till sin egen försörjning. Det är viktigt att befintliga lagar följs och att samordningen mellan berörda aktörer förbättras.

När det gäller *hälso- och sjukvården* anser Handikappförbundens samarbetsorgan att:

Geografiska förändringar

- Ingen ska behöva få sämre vård och omsorg för att man bor i en kommun eller i ett landsting med hög arbetslöshet, stora befolkningsminskningar och en åldrande befolkning.
- Vid avsaknad av tillräcklig kompetens inom den lokala sjukvården måste patienten få reglerad möjlighet till vård utanför det egna landstinget.
- Stat, landsting och kommuner har ett gemensamt ansvar i att finna en lösning på konsekvenserna för hälso- och sjukvården av de regionalpolitiska förändringarna.

Nationella riktlinjer

- Det är av stor vikt att hälso- och sjukvården får nationella riktlinjer för alla diagnosgrupper. Detta för att få ökad kvalitet på vården samt jämförbara vårdinsatser över hela landet.
- Befintliga nationella riktlinjer måste vidareutvecklas.
- Det måste utarbetas nationella riktlinjer med även annat innehåll än rent medicinskt. Det behövs till exempel riktlinjer för en fungerande vårdkedja, för omvårdnad och samverkan samt för innehåll och kvalitet i habilitering och i akut och kontinuerlig rehabilitering.

Bristande efterlevnad av lagar och riktlinjer

- Prioriteringsbeslutet måste vara vägledande vid all planering inom hälso- och sjukvård och måste gälla alla insatser – omsorg, vård och behandling, habilitering, rehabilitering, tandvård och läkemedel.
- Riksdagens prioriteringsbeslut måste kompletteras med tydliga gränser för hur långt ansvaret sträcker sig för den offentligt finansierade hälso- och sjukvården. Beslutet måste också kompletteras med vägledning kring lägre prioriterade behov eller när kostnaderna för en viss sjukvårdsinsats kan anses för hög i förhållande till nyttan för patienten.

- Handikapprörelsens kunskaper måste användas när vårdutbud planeras samt när kvalitet och insatser diskuteras. Vår breda erfarenhet är en outnyttjad resurs.
- Socialstyrelsen som är den myndighet som har tillsyn över hälso- och sjukvården måste stärka sin tillsyn så att hälso- och sjukvårdens aktörer följer de bestämmelser som finns.

Särskilt utsatta grupper

- Personer med elöverkänslighet måste, precis som andra, få erforderlig vård så de kan uppnå bästa möjliga hälsa. Riktlinjer för vilken vård som skall finnas att tillgå måste tas fram i samarbete med elöverkänsligas förbund.
- Bristen på elsanerade vårdplatser måste åtgärdas. Det måste finnas vårdplatser inom samtliga landsting.
- För att personer som har tandvårdsskador eller elöverkänslighet skall kunna få erforderlig vård krävs utbildning av all vårdpersonal samt för blivande läkare och tandläkare.¹
- Ett absolut förbud mot att använda kvicksilver i dentala material måste införas. Förbudet måste åtföljas av klara, enkla, ej dubbeltydiga, föreskrifter. Dentalutredningens förslag på åtgärder måste snarast realiseras.

Specialistvård

- För att tillgodose behoven hos vissa målgrupper bättre, t ex för små och mindre kända handikappgrupper, måste relevant specialistvård centraliseras.

När det gäller *habilitering och rehabilitering* anser

Handikappförbundens samarbetsorgan att:

- Landstingen behöver intensifiera sitt arbete med att identifiera habiliterings- och rehabiliteringsbehov hos enskilda och grupper av personer med funktionsnedsättning och bygga upp system för resultatuppföljning.
- För att kunna få en heltäckande bild över habilitering och rehabilitering, samt för att kunna utveckla och förbättra rehabiliterings och habiliteringsinsatserna måste landstingens kartläggningar och redovisningssystem även omfatta rehabiliterings och habiliteringsinsatser för såväl kvinnor, män, flickor som pojkar med funktionsnedsättning.
- Landstingen behöver bli mer medvetna om den lagenliga skyldigheten att arbeta med individuella habiliterings- och rehabiliteringsplaner samt att instrumentet behöver användas i mycket större utsträckning än som nu är fallet.
- Prioriteringsbeslutet måste vara vägledande vid all planering inom hälso- och sjukvård och måste gälla alla insatser – omsorg, vård och behandling, habilitering, rehabilitering, tandvård och läkemedel.

När det gäller *samordning* anser Handikappförbundens samarbetsorgan att:

- De olika myndigheterna och aktörerna inom vård, habilitering och rehabilitering måste finna ett system för samarbete.
- Delat ansvar mellan olika huvudmän leder till att enskilda personer hamnar mellan stolarna. Därför bör man i lagstiftningssammanhang undvika att skriva in att olika huvudmän delar på ansvar.
- Finns ett delat ansvar ska personer som omfattas av LSS få en namngiven samordnare.
- Landstingen behöver bli mer medvetna om den lagenliga skyldigheten att arbeta med individuella habiliterings- och rehabiliteringsplaner samt att instrumentet behöver användas i mycket större utsträckning än som nu är fallet.
- Riktlinjer för en fungerande vårdkedja, för omvårdnad och samverkan samt för innehåll och kvalitet i habilitering och i akut och kontinuerlig rehabilitering bör utarbetas.

Handikappförbundens samarbetsorgan rekommenderar den svenska staten att:

- Säkerställa att riksdagsbeslut, lagar och/eller centrala överenskommelser i praktiken följs så Sverige kan få en väl fungerande hälso- och sjukvård.
- Tillse att samarbetet stärks mellan aktörer inom vård, habilitering, rehabilitering, försäkringskassa och arbetsmarknadens parter.
- Säkerställa rätten till vård utanför det egna landstinget i det fall fullgod kompetens saknas inom det egna landstingsområdet.
- Verka för att det tas fram nationella riktlinjer för hälso- och sjukvård för alla diagnosgrupper för att få ökad kvalitet på vården samt likvärdiga vårdinsatser över hela landet.
- Säkerställa att alla får nödvändig habilitering och rehabilitering oavsett var i landet man bor och oberoende av kön.

Artikel 13 – om utbildning

I Sverige har vi skolplikt. Det innebär att grundskolan, årskurserna 1 – 9 är obligatoriska för alla barn. Trots det uppnår inte 1/4 av eleverna i grundskolan nivån för godkänt i alla ämnen. Endast två av tre elever får behörighet att fortsätta på högskola efter gymnasiet.

Många elever med funktionsnedsättningar har behov av olika stödinsatser för att kunna få samma förutsättningar som andra under skoltiden. Det är långt kvar till dessa behov är uppfyllda.

När det gäller *brister i grund- och gymnasieskolan* anser Handikappförbundens samarbetsorgan att:

- Det inte är acceptabelt att grundskola- och gymnasieelever inte kan delta i all undervisning. Skolorna behöver utökade pedagogiska resurser som gör det möjligt att planera undervisningen på ett sådant sätt att alla elever blir delaktiga.
- Samtliga skolor och utbildningsinstanser skall vara tillgängliga för alla.
- En tillgänglig skola är en skola med både fysisk och social tillgänglighet. Varje elev måste – utifrån sina behov - få tillgång till de anpassade läromedel, materiel, hjälpmedel och det personella stöd som krävs för att kunna ta del av utbildningen. Det är av yttersta vikt att alla elever får det stöd de behöver i skolan.
- Bra läromedel bör produceras i alternativa format redan från början.
- En stor uppgift för det statliga institut som får ansvar för läromedel för människor med funktionsnedsättning är att arbeta för att fullt tillgängliga läromedel tas fram.
- Elevers rätt till anpassade läromedel måste skrivas in i Skollagen.
- Rätten till åtgärdsprogram i såväl grundskolan som gymnasieskolan måste förstärkas och regleras i skollagen.
- Åtgärdsprogram måste tas fram tillsammans med eleven och i förekommande fall föräldrar. Åtgärdsprogrammen måste utgå utifrån elevens individuella behov. Den skolpersonal som medverkar vid framtagningen av åtgärdsprogram måste ha specialpedagogisk kompetens.
- Åtgärdsprogram ska kunna överklagas i förvaltningsdomstol vad gäller
 - rätten att få det upprättat,
 - utredningens kvalitet,
 - beslut om stödet inte överensstämmer med det upprättade åtgärdsprogrammet

- Elevers rätt till studie och yrkesvägledning måste regleras i Skollagen.
- Studie- och yrkesvägledare måste ha god kompetens om funktionsnedsättningar eller ha rätt att vid behov ta in sådan kompetens.

När det gäller *specialskolor och hörselklasser* anser Handikappförbundens samarbetsorgan att:

- Elever med hörselskada, döva och dövblinda har speciella behov av kommunikation och det är därför av största vikt att dessa elever kan välja en anpassad skolform. Fungerande kommunikation är en förutsättning för att elever skall kunna få en värdig skolgång och ges möjlighet att få goda resultat i skola, högre utbildning, arbetsliv och i övriga livet.
- Elevers rätt att välja hörselklass måste skrivas in i skollagen.
- Barn / ungdomar med hörselskada måste få möjlighet att lära sig teckenspråk inom ramen för skolans verksamhet. Detta oavsett skolform.

När det gäller *särskolan* anser Handikappförbundens samarbetsorgan att:

- Det behövs riktade insatser för att öka huvudmäns och skolors kunskaper om de regelverk som styr särskolans verksamheter.
- Det måste skrivas in i Skollagen att placering i särskola alltid ska föregås av en grundlig och allsidig utredning.
- Föräldrar till elever som erbjuds särskola, måste alltid få fullgod information om de olika skolformerna och om vilka kort- och långsiktiga konsekvenser valet av skolform kan få.
- När val av skolform görs för elever med utländsk bakgrund måste alltid tolk användas. För att minska risken för att eleven placerats i fel skolform, behöver återkommande bedömningar göras.
- Försöksverksamheten med ökat föräldrainflytande ska övergå till permanent verksamhet.
- Lärare som undervisar inom grundsärskolan och gymnasiesärskolan ska ha både grundutbildning och relevant specialpedagogisk kompetens.
- Rätten till individuell åtgärdsplan för såväl den obligatoriska särskolan som gymnasiesärskolan ska skrivas in i Skollagen.
- Vid upprättandet av den individuella åtgärdsplanen är det viktigt att behovet av begåvningsstöd tas med.

När det gäller *gymnasiesärskolan* anser Handikappförbundens samarbetsorgan att:

- Samråd måste ske med eleven och elevens vårdnadshavare, om en elev ska gå ett nationellt eller specialutformat program eller ett individuellt program.
- Skolan ska ha ett ansvar för att samrådet fungerar. Det är viktigt med information till vårdnadshavarna om vilka valmöjligheter som finns, innan samrådet äger rum, samt att samrådet dokumenteras.
- Utbudet av program måste öka så att eleverna kan få valmöjligheter.

När det gäller *högskola och universitet* anser Handikappförbundens samarbetsorgan att:

- Regeringen måste arbeta för att studievägledare och arbetsförmedlare vid högskolor och universitet får mer kunskap om funktionsnedsättning, bemötande och tillgänglighet
- Regeringen måste verka för att högskoleutbildningen för studievägledare ska innehålla 5 poäng funktionshinder/bemötandekunskap samt att fortbildningar tas fram i ämnet för redan verksamma studievägledare. Exempelvis kan Sisus bemötandeprogram användas i fortbildning av vägledare.
- Studievägledarna måste bli bättre på att söka upp samt rikta information till personer med olika funktionsnedsättningar.
- Högskoleprovet behöver anpassas till studenter med särskilda behov.
- Lärosätena behöver mer kunskap om vad som krävs för att öka möjligheterna för alla att studera. Det är särskilt viktigt att skolornas ledning stöder arbetet med likabehandlingsplanerna och beslutar att tillgängligheten ska förbättras.

När det gäller *kommunal vuxenutbildning* anser Handikappförbundens samarbetsorgan att:

- Kommunerna måste arbeta mer aktivt för att identifiera metoder som kan förbättra rekryteringen och den uppsökande verksamhet som riktar sig till personer med funktionsnedsättning.
- Vuxenutbildningen måste vara lika tillgänglig för alla. Alla vuxenutbildningsanordnare måste arbeta för att personer med funktionsnedsättning ska kunna delta i vuxenutbildningen på lika villkor som alla andra.
- Skolverket måste utveckla bättre metoder för sitt tillsynsansvar vad gäller kommunernas arbete gentemot elever/studerande med olika funktionshinder.

Tillsynen bör också omfatta att informationen om utbudet av kurser är tillgänglig för alla.

När det gäller *utbildning för vuxna med utvecklingsstörning* anser Handikappförbundens samarbetsorgan anser att:

- Vuxna med utvecklingsstörning skall ha samma möjlighet till grundläggande vuxenutbildning som andra vuxna. Denna rätt måste föras in i Skollagen.

När det gäller *folkhögskolan* anser Handikappförbundens samarbetsorgan att:

- Alla folkhögskolestudier ska vara tillgängliga för alla som önskar studera eller delta.
- Det finns en fara i att personer med funktionsnedsättning segregeras och inte ses som enskilda studerande i behov av visst stöd, oftast pedagogiskt eller tekniskt. Mångfalden framhävs som kännetecknande för folkbildningen och detta måste även gälla människor med olika funktionstillstånd.
- Studerande vid folkhögskolor ska ha samma rättigheter som studerande i annan vuxenutbildning. Det gäller till exempel rätten till hjälpmedel och litteratur.

När det gäller *friskolor* anser Handikappförbundens samarbetsorgan att:

- Bestämmelsen i Skollagen måste tas bort så att friskolorna inte har möjlighet att neka att ta emot elever med funktionsnedsättning. Alla elever måste ha samma möjlighet till utbildning.

När det gäller *rätten att välja skola* anser Handikappförbundens samarbetsorgan att:

- Alla elever ska ha lika möjlighet att välja skola. I ansvarspropositionen (1990/91:18) fastslogs en generell möjlighet för elever att kunna välja skola. För elever med funktionsnedsättning har detta inte blivit verklighet. Handikappförbundens erfarenhet är att en ökad valfrihet för elever utan funktionsnedsättning i kombination med begränsad valfrihet för elever med funktionsnedsättning leder till ökad diskriminering. En tillgänglig skola är en skola där alla elever kan tas emot och ingen behöver avvisas därför att han eller hon är "för dyr". Att skapa en tillgänglig skola måste betraktas som en investering som gynnar alla i skolan och inte en kostnad för en enskild elev med funktionsnedsättning.
- Rätt till skolskjuts ska vara kopplat till elevens funktionshinder och inte beroende av vilken skola eleven går i.

När det gäller *bristande kompetens bland lärare och rektorer* anser Handikappförbundens samarbetsorgan att:

- Lärare och rektorer måste ha relevant kompetens och även känna till de lagar och författningar som styr elevernas rätt till utbildning. Rektorer måste också ha viss specialpedagogisk insikt.
- Högskoleutbildningar för lärare måste omfatta minst 5 poäng funktionshinderkunskap. Fortbildning i ämnet måste tas fram för redan yrkesverksamma pedagoger och skolpersonal.
- Lärarutbildningar måste innehålla undervisning om hur man utbildar en mångfald av elever samt pedagogik som passar undervisning för elever med olika inlärningssituation.

Handikappförbundens samarbetsorgan rekommenderar den svenska staten att:

- Göra följande tillägg i skollagen:

Rätt till åtgärdsprogram

Elever som behöver särskilt stöd ska ha rätt till åtgärdsprogram i grund-, gymnasie- och specialskola, särskola och gymnasiesärskola.

Rätten till åtgärdsprogram, utredningens kvalitet samt fall då beslut inte överensstämmer med åtgärdsprogrammet ska kunna överklagas i förvaltningsdomstol.

Rätt till yrkes- och studievägledning

Elever med funktionsnedsättning måste få rätt till adekvat yrkes- och studievägledning inför val av gymnasieprogram, praktikplats och högre studier.

Rätt till anpassade läromedel

Elever med funktionsnedsättning måste vid behov få anpassade läromedel. Bestämmelse om rätt till anpassade läromedel måste kompletteras med att tillgänglighetsaspekter ska beaktas vid all upphandling av läromedel.

Rätt till hörselklass

Elever med hörselskador måste ha rätt att välja att gå i hörselklass.

Rätt till fullgod bedömning inför placering i särskola

Inför inskrivning i särskola måste en allsidig utredning göras av varje barn. När barn ej har svenska som modersmål ska tolk användas.

Alla elever bör få möjlighet till en andra utredning för att inte riskera att placeras i fel skolform.

- Se över de bestämmelser i skollagen som gör att fristående skolor kan vägra att ta emot elever som behöver omfattande stöd under skolgången.
- Se över bestämmelserna om skolskjuts. Rätten till skolskjuts ska vara kopplad till elevens funktionsnedsättning och inte vara beroende av vilken skola eleven

går i. Elever med funktionsnedsättning måste ha samma möjligheter att välja skola som andra elever.

- Arbeta för att utbildningar för lärare och rektorer höjer kompetensen i frågor om funktionsnedsättningar. Speciallärarfunktionen måste säkerställas och speciallärarna måste få möjligheter till kompetensutveckling.
- Arbeta för att anpassade läromedel produceras på kommersiell grund. Det statliga institut som får ansvar för läromedel för studenter med funktionsnedsättning kan få i uppdrag att realisera propositionen 1993/94:100. Där konstateras att gruppen som behöver inlästa läromedel är tillräckligt stor för att motivera kommersiell produktion.
- Verka för att högskoleutbildningen och fortbildningar för studievägledare ska ge fullgod kompetens i frågor om funktionshinder

Artikel 15 – om kultur och vetenskap

Människor med funktionsnedsättning kan inte ta del av kulturlivet eller själva utöva kulturaktiviteter i samma omfattning som andra. Orsaken är ofta bristande tillgänglighet till olika miljöer inom- och utomhus, till information och till kommunikation

När det gäller *kultur för barn* anser Handikappförbundens samarbetsorgan att:

- Det barnen och ungdomarna berättar visar på ett utanförskap som inte kan accepteras i ett samhälle där vi förespråkar allas lika värde och rätt att inte diskrimineras.
- Barn med funktionsnedsättning måste ges möjlighet att delta och uttrycka sina åsikter när beslut fattas som rör dem.
- Regeringen måste utveckla mekanismer för att följa upp det delegerade ansvaret till kommunerna så att varje barns rätt till fritid, lek och rekreation tillgodoses utan diskriminering.
- Kulturinstitutionernas bemötande av barn med funktionsnedsättning måste förbättras så att alla barn kan ta del av kulturutbudet. Olika informationsinsatser i syfte att öka medvetenheten om förutsättningar för barn med olika funktionsnedsättningar måste vidtagas.
- TV-program, filmer samt teaterföreställningar måste göras tillgängliga för alla flickor och pojkar oavsett funktionsnedsättning.
- Barnböcker i alternativa format måste produceras i betydligt större utsträckning än vad som görs i dagsläget.

När det gäller *vuxnas deltagande i kulturlivet* anser Handikappförbundens samarbetsorgan att:

- Alla människor måste ha lika rätt att både utöva och bevista kulturaktiviteter.
- Kulturinstitutionernas bemötande av människor med funktionsnedsättning måste förbättras så att alla kan ta del av kulturutbudet. Olika informationsinsatser i syfte att öka medvetenheten om förutsättningar för barn och vuxna med olika funktionsnedsättningar måste vidtagas.
- Personer med intellektuella funktionsnedsättningar måste få lika möjlighet som andra att genomgå högre konstutbildningar.
- Stat, kommun och landsting måste ge stöd till kulturaktörer som kan erbjuda alternativa och anpassade kulturutbud till exempel för föreställningar som är anpassade för barn och vuxna med intellektuella funktionsnedsättningar.

- Kulturdepartementets stöd till "Tyst Teater" måste kvarstå så verksamheten kan fortsätta.
- Plan och bygglagens bestämmelser om att enkelt avhjälpna hinder skall undanröjas i befintliga lokaler och på allmänna platser dit allmänheten har tillträde måste följas.
- Redan befintliga tekniska lösningar (som hörslingor, textning, teckenspråk och syntolkning) måste användas och utvecklas så att filmer och teaterföreställningar görs tillgängliga för alla människor oavsett funktionstillstånd.

När det gäller *kulturinstitutionernas tillgänglighetsarbete* anser Handikappförbundens samarbetsorgan att:

- Vi är medvetna om den stora satsning som görs för att kulturutbudet skall bli tillgängligt för människor med funktionsnedsättning i Sverige. Vi välkomnar de enskilda kulturinstitutionernas tillgänglighetsarbete såväl som kulturrådets handlingsprogram och enskilda myndigheters, i synnerhet Statens fastighetsverks tillgänglighetsarbete.
- Statens kulturråd måste ställa högre krav på att lokala kulturinstitutioner tar fram handlingsplaner för ökad tillgänglighet.
- För att få ett kulturutbud som är tillgängligt för en mångfald av människor måste kulturinstitutionerna ta till vara den kunskap och erfarenhet som människor med funktionsnedsättning har. Människor med funktionsnedsättning måste på ett mer självklart sätt komma in i det löpande arbetet med att göra kulturutbudet tillgängligt .
- Statsbidrag till kulturell verksamhet måste alltid vara villkorat med krav på att verksamheten bedrivs i lokaler som är tillgängliga. Detta kan innebära krav på hörselslinga, syntolkning, automatiska dörröppnare och förbud mot heltäckningsmattor. Om kraven inte uppfylls bör statsanslagen dras in eller reduceras.

När det gäller *media* anser Handikappförbundens samarbetsorgan att:

- Krav måste ställas på att TV- program görs tillgängliga genom textning, tolkning, uppläsning med mera inom public service och i kommersiella kanaler. I kommande lagstiftning måste det klart och tydligt framgå hur statsmakterna anser att programföretagen ska arbeta med tillgänglighetsfrågor.
- Staten måste se över sitt public serviceavtal med Sveriges Television för att garantera en spegling av personer med funktionsnedsättning som inte förstärker stereotyper och attityder som försvårar för människor med funktionsnedsättning att integreras i samhället. Förebilder för ett organiserat mångfaldsarbete inom public servicemedia finns på den internationella arenan, däribland den mediaplattform som BBC grundar sitt arbete på.

- Tydliga policies och krav på underleverantörer när det gäller tillgänglighet och skildringar av personer med funktionshinder måste tas fram.

När det gäller *informationssamhället* anser Handikappförbundens samarbetsorgan att:

- Regeringen måste ytterligare bidra till att internationellt accepterade och framtagna tekniska standards följs i såväl Sverige som i t ex Sveriges samarbetsländer.
- Vi välkomnar Handikappombudsmannens riktlinjer för en tillgänglig statsförvaltning samt det arbete som utförs av Nämnden för elektronisk förvaltning samt deras vägledning: Information som enligt lag ska lämnas på webbplatser.
- Det är av yttersta vikt att även information från kommuner, landsting och andra offentliga aktörer görs tillgängliga. Tillvägagångssätt för att uppnå detta måste tas fram.

När det gäller *vetenskap* anser Handikappförbundens samarbetsorgan att:

- Handikappforskningen ska följa intentionerna i regeringens nationella handlingsplan för handikappolitiken.
- All handikappforskning ska ha ett könsperspektiv.
- Handikappförbunden ska få ha representanter i de forskningsråd och andra organ som beslutar om forskningsanslag samt att få medverka i utformningen av de policydokument som rör forskningen.
- Handikapphistoriska centret måste få statsbidrag så verksamheten kan fortsätta.

Handikappförbundens samarbetsorgan rekommenderar den svenska staten att:

- Utveckla mekanismer för att följa upp det delegerade ansvaret till kommunerna så att barns och vuxnas rätt till fritid, lek och rekreation tillgodoses utan diskriminering.
- Se över sina avtal med public serviceföretagen för att garantera att människor med funktionsnedsättning skildras på ett sätt som inte förstärker stereotyper och fördomar.
- Arbeta för att det i sändningstillstånd för radio och TV alltid ska framgå att programföretagen måste arbeta för full tillgänglighet.
- Tillse att handikapprörelsens synpunkter alltid beaktas i de instanser som beviljar forskningsanslag och utformar policydokument.

Sammanfattning av rekommendationerna

I detta dokument har Handikappförbundens samarbetsorgan sammanfattat samtliga rekommendationer som finns i alternativrapporten. Då många rekommendationer i rapporten är av samma slag men vända mot olika målgrupper har vi i detta dokument sammanfogat de rekommendationer som har relation till varandra. Detta för att minska antalet rekommendationer men också för att ge kommittén en mer överskådlig bild över vilka åtgärder Handikappförbundens samarbetsorgan anser den svenska regeringen måste vidtaga för att situationen i Sverige skall bli bättre för människor med funktionsnedsättning. Rekommendationerna i detta dokument kan därför ofta sträcka sig över flera rättighetsområden.

Handikappförbundens samarbetsorgan rekommenderar den svenska staten att:

Diskriminering

- Förstärka diskrimineringslagarna så att flickor, pojkar, kvinnor och män med funktionsnedsättning får nödvändigt skydd mot diskriminering. All form av diskriminering måste förbjudas i Sverige. (Se vidare handikappförbundens samarbetsorgans remissvar på diskriminerings kommitténs betänkande.)
- Arbeta för att bristande tillgänglighet ska införas som grund för diskriminering.
- Säkerställa att antidiskrimineringsklausuler används i all offentlig upphandling.

Jämställdhet

- Tillse att könsperspektivet genomsyrar alla samhällsinsatser på alla samhällsnivåer samt vid forskning.
- Tillsätta en utredning rörande i vilken mån kvinnor och flickor med funktionsnedsättning diskrimineras i förhållande till män och pojkar med funktionsnedsättning samt i förhållande till flickor, pojkar, kvinnor och män utan funktionsnedsättning. Sådan kartläggning måste göras på samtliga områden som täcks av denna konvention. Resultatet av utredningen ska sedan ligga till grund för förverkligandet av konventionens rättigheter.

Arbete

- Uppdra åt statsförvaltningen att ta fasta på det handikappolitiska målet om mångfald även i rollen som arbetsgivare.
- Ta fram konkreta förslag till åtgärder som leder till arbete för ungdomar med funktionsnedsättning.
- Bekämpa negativa attityder om arbetstagare med funktionsnedsättning bland arbetsmarknadens parter, inom rättsväsendet och i samhället i övrigt genom att vidta informationsinsatser som kan öka kunskapen om de stödinsatser

samhället kan erbjuda arbetsgivare som anställer människor med funktionsnedsättning.

- Tillförsäkra att det skapas förutsättningar som gör att personer med funktionsnedsättning kan få praktikplatser, både inom offentlig och privat sektor.
- Tillförsäkra att lönebidragstaket hålls på en nivå som motsvarar den generella lönenivån. Bidraget måste löpande justeras upp så att det följer löneutvecklingen.
- Avskaffa Samhalls monopol och istället förverkliga den modell som föreslås i utredningen "Inte bara Samhall".
- Tillse att arbetstagare får de anpassningar de behöver .

Social och ekonomisk trygghet

- Säkerställa att socialförsäkringssystemet fungerar för flickor, pojkar, kvinnor och män med funktionsnedsättning.
- Utveckla samarbetet med handikapprörelsen i alla frågor som rör landets socialförsäkringssystem.

Medicinsk vård, stöd service, habilitering och rehabilitering

- Vidtaga åtgärder för att tillförsäkra att riksdagsbeslut, lagar och/eller centrala överenskommelser gällande habilitering, rehabilitering, medicinsk vård stöd och service i praktiken följs så att människor med funktionsnedsättning oberoende av kön och var man bor ges förutsättningar att bli delaktiga på lika villkor i samhället.
- Verka för att det tas fram nationella riktlinjer för hälso- och sjukvård för alla diagnosgrupper samt säkerställa rätten till vård utanför det egna landstinget i de fall fullgod kompetens saknas inom det egna landstinget.
- Säkerställa att Socialtjänstlagen och LSS efterlevs så människor med funktionsnedsättning kan få nödvändigt stöd och service för att bli delaktiga i samhället på lika villkor.
- Initiera att kommunerna, landstingen, försäkringskassan och arbetsmarknadens parter tar fram metoder för samverkan. Individuella åtgärdsplaner över verksamhetsgränserna måste löpande utarbetas i varje enskilt fall så enskilda individer får effektiva vård och stödinsatser. System för samverkan måste även innefatta system för resultatuppföljning.
- Säkerställa att människor med funktionsnedsättning får tillgång till hjälpmedel.
- Utarbeta riktlinjer för att öka tillgänglighet, miljö och service i lokala bostadsområden så att personer med funktionsnedsättning kan bo kvar i sina bostäder.

Våld och övergrepp

- Arbeta för att våld och övergrepp mot barn, ungdomar och vuxna med funktionsnedsättning identifieras samt att nödvändigt stöd kan erhållas.

Utbildning

- Se över bestämmelserna i skollagen så alla människor får lika möjlighet till adekvat utbildning.
- Se över bestämmelserna om skolskjuts så elever med funktionsnedsättning får samma möjligheter att välja skola som andra elever.
- Verka för att högskoleutbildningen och fortbildningar för lärare, rektorer och studievägledare ska ge fullgod kompetens i frågor om funktionsnedsättning.

Kultur och vetenskap

- Utveckla mekanismer för att följa upp det delegerade ansvaret till kommunerna så att barns och vuxnas rätt till fritid, lek och rekreation tillgodoses utan diskriminering.
- Se över sina avtal med public service-företagen för att garantera att människor med funktionsnedsättning skildras på ett sätt som inte förstärker stereotyper och fördomar.
- Verka för att det i sändningstillstånd för radio och TV alltid ska framgå att programföretagen måste arbeta för full tillgänglighet.
- Tillse att handikapprörelsens synpunkter alltid beaktas i de instanser som beviljar forskningsanslag och utformar policydokument.

Generella rekommendationer

- Initiera omfattande program för kompetenshöjning för nyckelpersoner såsom studievägledare, arbetsförmedlare, lärare journalister och personal inom socialtjänsten.
 - Förstärka brukarinflytandet genom att ta fram riktlinjer och former för ett effektivt brukarinflytande på alla samhällsnivåer.
-